Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (tretji senat)

z dne 19. septembra 2019*

„Predhodno odločanje – Varstvo potrošnikov – Direktiva 93/13/EGS – Nepošteni pogoji v potrošniških pogodbah – Člen 3(1) in (3) – Priloga k Direktivi 93/13/EGS – Točka 1(m) in (q) – Pogodba o hipotekarnem kreditu – Notarska listina – Izdaja potrdila o izvršljivosti s strani notarja – Prevalitev dokaznega bremena – Člen 5(1) – Jasnost in razumljivost“

V zadevi C-34/18,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Fővárosi Ítélőtábla (deželno pritožbeno sodišče v Budimpešti, Madžarska) z odločbo z dne 9. januarja 2018, ki je prispela na Sodišče 18. januarja 2018, v postopku

Ottília Lovasné Tóth

proti

ERSTE Bank Hungary Zrt.,

SODIŠČE (tretji senat),

v sestavi A. Prechal (poročevalka), predsednica senata, F. Biltgen, J. Malenovský, C. G. Fernlund, sodniki, in L. S. Rossi, sodnica,

generalni pravobranilec: G. Hogan,

sodna tajnica: R. Şereş, administratorka,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 23. januarja 2019,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

– za Lovasné Tóth G. Némethi, ügyvéd,

– za ERSTE Bank Hungary Zrt. T. Kende in P. Sonnevend, ügyvédek,

– za madžarsko vlado M. Z. Fehér, agent,

– za Evropsko komisijo N. Ruiz García in A. Tokár, agenta,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 21. marca 2019

izreka naslednjo

* Jezik postopka: madžarščina.

Sodbo

1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago členov 3 in 5 Direktive Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 15, zvezek 2, str. 288) ter točke 1(m) in (q) Priloge k tej direktivi.

2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med Ottílio Lovasné Tóth (v nadaljevanju: kreditojemalka) in družbo ERSTE Bank Hungary Zrt. (v nadaljevanju: banka) zaradi zahtevka za ugotovitev morebitne nepoštenosti pogoja iz pogodbe o hipotekarnem kreditu v tujih valutah.

Pravni okvir

Pravo Unije

3 V peti uvodni izjavi Direktive 93/13 je navedeno:

„ker potrošniki na splošno ne poznajo predpisov, ki v drugih državah članicah urejajo pogodbe za prodajo blaga ali storitev; ker jih lahko to nepoznavanje odvrne od neposrednih transakcij za nabavo blaga ali storitev v drugi državi članici“.

4 Člen 3(1) te direktive določa:

„Pogodbeni pogoj, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, velja za nedovoljenega [nepoštenega], če v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika povzroči znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank.“

5 Člen 3(3) navedene direktive se sklicuje na Prilogo k tej direktivi, ki vsebuje „okvirni in nedokončani seznam pogojev, ki lahko štejejo za nedovoljene [nepoštene]“.

6 Člen 5, prvi stavek, te direktive določa:

„Pri pogodbah, v katerih so vsi ali nekateri pogodbeni pogoji, ki so ponujeni potrošniku, pisni, morajo biti ti pogoji vedno sestavljeni v jasnem, razumljivem jeziku.“

7 Člen 8 Direktive 93/13 določa:

„Države članice lahko na področju, ki ga ureja ta direktiva, sprejmejo ali ohranijo najstrožje določbe, ki so združljive s Pogodbo, da bi zagotovile najvišjo stopnjo varstva potrošnikov.“

8 Točka 1 Priloge k tej direktivi določa:

„Pogoji, katerih cilj ali učinek je:

[…]

(m) pravica prodajalca ali ponudnika, da določi, ali je dobavljeno blago ali storitve v skladu z določbami pogodbe, ali mu dajejo izključno pravico razlage katerega koli pogodbenega pogoja;

[…]

(q) izključitev ali omejitev potrošnikove pravice do sprožitve pravnega postopka ali drugega pravnega sredstva, zlasti z zahtevo, da potrošnik naslovi spore izključno na arbitražo, za katero ne veljajo pravne določbe, omejitvijo dokazov, ki so mu na voljo ali s prenosom dokaznega bremena, ki ga po veljavnem pravu nosi prodajalec ali ponudnik.“

Madžarsko pravo

Civilni zakonik

9 Člen 205/A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (zakon št. IV iz leta 1959 o uvedbi civilnega zakonika) v različici, ki se uporablja za spor o glavni stvari (v nadaljevanju: civilni zakonik), določa:

„1. Kakršen koli pogodbeni pogoj, ki ga je ena izmed pogodbenic za to, da bi sklenila več pogodb, enostransko določila, brez sodelovanja druge pogodbenice in ne da bi se stranke o njem posamično dogovorile, je treba šteti za splošni pogoj poslovanja.

[…]

3. Za opredelitev splošnega pogoja poslovanja nista pomembna ne obseg, ne oblika pogoja, ne način, na katerega je pogoj vključen v pogodbo, ne to, ali je naveden v pogodbi ali v ločenem dokumentu.“

10 Člen 209 civilnega zakonika določa:

„1. Kakršen koli splošni pogodbeni pogoj ali pogoj iz potrošniške pogodbe, ki ni bil posamično dogovorjen, velja za nepošten, če v nasprotju z zahtevama dobre vere in pravičnosti enostransko in neutemeljeno določa pogodbene pravice in obveznosti strank tako, da je v škodo pogodbene stranke, ki pogojev ni sestavila.

2. Za ugotovitev, ali je pogoj nepošten, je treba upoštevati vse okoliščine, ki so obstajale ob sklenitvi pogodbe in so pripeljale do njenega podpisa, ter naravo dogovorjene storitve in zvezo zadevnega pogoja z ostalimi pogodbenimi pogoji ali z drugimi pogodbami.

3. S posebno ureditvijo se lahko določijo pogoji, ki se v potrošniških pogodbah štejejo za nepoštene ali ki bi se morali šteti za nepoštene, če se ne dokaže nasprotno.“

11 Člen 209/A civilnega zakonika določa:

„1. Oškodovana stranka lahko izpodbija nepošteni pogoj, ki je kot splošni pogodbeni pogoj postal del pogodbe.

2. Nepošteni pogoji potrošniške pogodbe, ki so kot splošni pogoji postali del pogodbe, ali tisti, ki jih je prodajalec ali ponudnik določil enostransko, vnaprej in brez posamičnega dogovora, so nični. Ničnost se sme uveljavljati le v korist potrošnika.“

12 Člen 242 civilnega zakonika določa:

„1. Pripoznava dolga ne spremeni pravnega naslova za dolg; vendar mora oseba, ki dolg pripozna, dokazati, da njen dolg ne obstaja, da ga ni mogoče izterjati pri sodišču ali da pogodba ni veljavna.

2. Pripoznava dolga se izvede s pisno izjavo, ki je naslovljena na drugo stranko.“

13 Člen 523 civilnega zakonika določa:

„1. S kreditno pogodbo se kreditna ustanova ali drug posojilodajalec zaveže, da bo dolžniku izročil dogovorjeni znesek, dolžnik pa se zaveže, da bo navedeni znesek vrnil v skladu s pogodbo.

2. Če zakon ne določa drugače, je v primeru, v katerem je posojilodajalec kreditna ustanova, dolžnik dolžan plačati obresti (bančno posojilo).“

14 Člen 688 civilnega zakonika se med drugim nanaša na prenos Direktive 93/13 v madžarsko pravo.

Vladna uredba

15 Člen 1(1) fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Kormányrendelet (vladna uredba 18/1999 (II. 5.) o pogojih v potrošniških pogodbah, ki se štejejo za nepoštene) v različici, ki se uporablja za spor o glavni stvari (v nadaljevanju: vladna uredba), določa, da se za nepošten šteje med drugim pogodbeni pogoj, na podlagi katerega:

„[…]

(b) lahko izključno stranka, ki s potrošnikom sklene pogodbo, določi, kaj je izpolnitev v skladu s pogodbenimi določili;

[…]

(i) so izključene ali omejene možnosti potrošnika, da uporabi pravna sredstva, ki jih določa zakon ali so se o njih stranke sporazumele, razen če jih sočasno nadomesti z drugimi oblikami reševanja sporov, ki so določene z zakonom;

(j) se dokazno breme prevali na potrošnika.“

16 Člen 3(2) te uredbe določa:

„S to uredbo skupaj z upoštevnimi določbami civilnega zakonika je zagotovljen prenos Direktive [93/13] v madžarsko pravo.“

Zakonik o civilnem postopku

17 Člen 164(1) polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (zakon št. III iz leta 1952 o uvedbi zakonika o civilnem postopku) v različici, ki se uporablja za spor o glavni stvari (v nadaljevanju: zakonik o civilnem postopku), določa:

„Dokazno breme o dejstvih, ki so potrebna za rešitev spora, praviloma nosi tista stranka, ki ima interes, da sodišče ta dejstva sprejme kot dokazana.“

Madžarski zakon št. LIII iz leta 1994

18 Člen 10 bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII törvény (madžarski zakon št. LIII iz leta 1994 o sodni izvršbi) v različici, ki se je uporabljala v času podpisa pogodbe iz postopka v glavni stvari, določa:

„Za sodno izvršbo je treba predložiti izvršilni naslov. Izvršilni naslovi so:

[…]

(b) dokumenti, ki jih sodišče opremi s potrdilom o izvršljivosti“.

19 Od 1. junija 2010 ta določba določa:

„Za sodno izvršbo je treba predložiti izvršilni naslov. Izvršilni naslovi so:

[…]

(b) dokumenti, ki jih sodišče ali notar opremi s potrdilom o izvršljivosti“.

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

20 Kreditojemalka in banka sta 27. oktobra 2008 sklenili pogodbo o hipotekarnem kreditu (v nadaljevanju: kreditna pogodba) v švicarskih frankih (CHF). Banka se je s to pogodbo zavezala, da bo kreditojemalki dala na voljo znesek 132.848 CHF (približno 118.140 EUR) za refinanciranje kredita. Istega dne je kreditojemalka pri notarju sestavila javno listino z naslovom „enostranska izjava o pripoznavi dolga“, v kateri so bile navedene določbe kreditne pogodbe.

21 V točki I.4 kreditne pogodbe, katere vsebina je tudi v navedeni notarski listini, je navedeno:

„Za rešitev katerega koli morebitnega spora o obračunu ali za plačilo terjatve banke, za določitev višine kredita ali katerega koli drugega neporavnanega dolga v danem trenutku v skladu s to listino, za določitev datuma plačila in zapadlosti terjatve ter za določitev katerega koli drugega podatka ali dejstva, ki je potrebno za neposredno prisilno sodno izvršbo, se pogodbenici strinjata, da morata sprejeti kot dokaz, ki ima posebno dokazno moč, javno listino, ki je sestavljena v skladu z odprtimi računi dolžnika pri banki, evidenco banke in računovodstvom navedene banke.

V skladu s tem se stranki s podpisom tega dokumenta zavezujeta, da ima v primeru neplačila glavnice, obresti in stroškov ali v primeru, da se plačilo ne sklada s tistim, ki je dogovorjeno v pogodbi, poleg tega dokumenta lahko tudi javna listina, ki se sestavi v skladu z računi dolžnika pri banki, z evidenco banke in računovodstvom navedene banke, dokazno moč o stanju kredita, obresti in stroškov v danem trenutku ter zgoraj navedenih dejstev.

Če se na pobudo banke začne morebitna prisilna izvršba, lahko stranke/dolžnik od notarja, ki je to listino sestavil, ali od katerega koli drugega pristojnega notarja zahtevajo, naj v skladu z odprtimi računi dolžnika pri banki, z evidencami banke ter računovodstvom navedene banke z javno listino potrdi stanje kredita, obresti in stroškov ali katerega koli drugega dolga, ki izvira iz zgoraj navedenega kredita ter iz zgoraj navedenih potrebnih podatkov ali dejstev, in dajo soglasje, da se bančna tajnost v zvezi s tem odpravi.“

22 Iz predložitvene odločbe je razvidno, da lahko na podlagi kreditne pogodbe banka s takojšnjim učinkom odstopi od pogodbe v primeru resne kršitve pogodbenih obveznosti s strani kreditojemalke, kot je neizpolnitev obveznosti plačila. Banka je upravičena do takojšnjega vračila dolgovanega zneska katerih koli terjatev na podlagi te pogodbe, ki zapadejo po odstopu.

23 Kreditojemalka je 5. januarja 2016 vložila tožbo pri pristojnem madžarskem sodišču prve stopnje. Trdila je, da sta pogoj iz točke I.4 kreditne pogodbe in ustrezajoča določba javne listine, sestavljene ob sklenitvi kreditne pogodbe, nepoštena, ker naj bi se s tem pogojem zavezala, da bo sprejela, da lahko banka enostransko določi neizpolnitev obveznosti z njene strani in neporavnani dolg ter neposredno sproži izvršbo na podlagi te javne listine, ki ima posebno dokazno moč, saj vsebuje potrdilo o izvršljivosti. Po mnenju kreditojemalke naj bi bilo zaradi navedenega pogoja dokazno breme prevaljeno na potrošnika, glede na to, da bi moral zadnjenavedeni v primeru nestrinjanja za to, da bi nasprotoval prisilni izvršbi, predložiti zadevo sodišču.

24 Banka je predlagala zavrnitev tožbe. Banka meni, da na podlagi pogoja iz postopka v glavni stvari ni mogoče enostransko določiti, ali je kreditojemalka izpolnila svoje obveznosti. Na njegovi podlagi naj se dokazno breme ne bi prevalilo in naj kreditojemalka ne bi bila prikrajšana za možnost uveljavljanja svojih zahtevkov. Tudi v primeru obstoja notarske listine, ki potrjuje znesek dolga, naj bi bilo na podlagi madžarskega prava vedno mogoče predložiti nasprotne dokaze. Poleg tega bi morala banka tudi v okviru poenostavljenega postopka prisilne izvršbe vedno dokazati znesek terjatve. Na podlagi navedenega pogoja naj banka ne bi mogla enostransko določiti stanja dolga ali uveljaviti svoje razlage določb kreditne pogodbe.

25 Pristojno madžarsko sodišče prve stopnje je zavrnilo tožbo kreditojemalke z obrazložitvijo, da pogoj iz postopka v glavni stvari ni nepošten, saj določa le postopek, ki mu je treba slediti za potrditev dolga. V zvezi z izvršbo je to sodišče štelo, da kadar je odrejena, ni mogoče preveriti, ali kreditojemalka ni izpolnila obveznosti. Vendar lahko to sodišče sodnega izvršitelja obvesti, da je kreditojemalka izpolnila svoje obveznosti, in po potrebi začne postopek za ustavitev prisilne izvršbe. V tem postopku bi lahko kreditojemalka izpodbijala terjatev.

26 Kreditojemalka je pri predložitvenem sodišču vložila pritožbo. Poudarila je, da pogoj iz postopka v glavni stvari lahko ustvari neravnotežje v škodo potrošnika v smislu Direktive 93/13, ker se z njim poenostavi možnost banke, da uveljavlja svoje zahtevke, in ker se z njim potrošniku oteži obramba.

27 Predložitveno sodišče, ki opozarja, da mora v skladu s členom 242 civilnega zakonika oseba, ki dolg pripozna, dokazati, da njen dolg ne obstaja, da ga ni mogoče izterjati pri sodišču ali da pogodba ni veljavna, meni, da se ta člen ne uporablja za pogoj iz točke I.4 kreditne pogodbe. Po mnenju predložitvenega sodišča naj bi se navedeni člen, s katerim naj bi bilo dokazno breme prevaljeno za pripoznane dolgove, uporabil le, če je znesek dolga jasen in določen. Vendar naj v obravnavanem primeru ne bi bilo tako.

28 Predložitveno sodišče poleg tega meni, da ima točka I.4 kreditne pogodbe enak učinek kot člen 242 civilnega zakonika v zvezi z obrnjenim dokaznim bremenom, saj bi morala kreditojemalka ob nestrinjanju dokazati, da banka nima zahtevka, in bi morala, da bi nasprotovala zakonitosti prisilne izvršbe ali veljavnosti kreditne pogodbe, predložiti zadevo sodišču. V postopku za omejitev ali ustavitev prisilne izvršbe naj bi bile zahteve glede rokov in dokazov strožje kot v rednih civilnih postopkih. Zato naj bi ta pogoj z določitvijo, da se dolg, tudi če ga dolžnik ni nujno pripoznal, potrdi z javno listino, ki ima posebno dokazno moč, na podlagi računovodskih podatkov banke, povzročil neravnotežje v škodo potrošnika.

29 Predložitveno sodišče dvomi o tem, ali navedeni pogoj spada na področje uporabe točke 1(m) in (q) Priloge k Direktivi 93/13, ter o načinu, kako bi moralo preučiti, ali je tak pogoj nepošten. V zvezi s tem opozarja, da je bila navedena priloga prenesena v madžarsko pravo in da se pogoji iz člena 1(1) vladne uredbe štejejo za nepoštene, ne da bi bila potrebna dodatna preučitev.

30 To sodišče poudarja, da lahko na podlagi člena 8 Direktive 93/13 države članice na področju, ki ga ureja ta direktiva, sprejmejo ali ohranijo najstrožje določbe, ki so združljive s Pogodbo, da bi zagotovile najvišjo stopnjo varstva potrošnikov. Nacionalnemu zakonodajalcu naj bi bilo torej dovoljeno, da brez dodatne preučitve razglasi pogoje iz člena 3(3) Direktive 93/13 v povezavi s točko 1 Priloge k tej direktivi za nepoštene.

31 Glede vprašanja, ali pogoj, kakršen je ta iz postopka v glavni stvari, spada na področje uporabe točke 1(q) Priloge k Direktivi 93/13, predložitveno sodišče opozarja, da čeprav se madžarska jezikovna različica te določbe nanaša na pogoje, „katerih predmet ali učinek je […]“, se druge jezikovne različice navedene določbe, zlasti različice v nemškem, poljskem, češkem in slovenskem jeziku, sklicujejo na pogoje, „katerih cilj ali učinek je […]“. Na podlagi zadnjenavedenih jezikovnih različic bi bilo treba šteti, da je bil namen zadevne finančne institucije z vključitvijo tega pogoja v zadevno pogodbo ta, da se dokazno breme prevali.

32 V zvezi s tem se to sodišče sprašuje, ali je treba člen 3(3) Direktive 93/13 v povezavi s točko 1(q) Priloge k tej direktivi razlagati tako, da se nanaša na pogoj, katerega cilj je prevaliti dokazno breme, da se lahko opravi poenostavljena prisilna izvršba v primeru resne kršitve potrošnika, tudi če lahko ta poenostavljeni postopek prisilne izvršbe prav tako temelji na nacionalnem pravu, ne glede na navedeni pogoj.

33 Predložitveno sodišče meni, da tudi če pogoj iz postopka v glavni stvari pomeni izraz notarskega postopka izvršbe, ki je že določen z madžarskim pravom, bi bil ta pogoj lahko nepošten, ker naj bi se s tem, da se banki prepusti možnost določitve dolgovanega zneska, izključilo vsakršno pravično in pošteno pogajanje s kreditojemalko ter bi bila ta prisiljena, da sproži drag sodni postopek. Nazadnje, morebitne posledice navedenega pogoja naj v primeru spora za povprečnega potrošnika ob sklenitvi pogodbe ne bi bile popolnoma razumljive.

34 Predložitveno sodišče navaja, da je bila na podlagi položaja, podobnega položaju v postopku v glavni stvari, izdana sodba z dne 1. oktobra 2015, ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637). Vendar naj bi madžarska sodišča to sodbo uporabljala različno glede pogojev, kakršen je ta iz postopka v glavni stvari.

35 Predložitveno sodišče poudarja, da lahko dolžnik po mnenju Kúria (vrhovno sodišče, Madžarska) v primeru, v katerem je javna listina opremljena s potrdilom o izvršljivosti, v skladu s členom 369 zakonika o civilnem postopku izpodbija dolg le v okviru postopka ustavitve ali omejitve izvršbe. Vendar naj bi šlo za posledico, ki izhaja iz postopkovnih pravil, ki se uporabljajo za notarske javne listine in za potrdilo o izvršljivosti. Pogoji, ki so podobni temu iz postopka v glavni stvari, naj torej ne bi vplivali na pravni položaj potrošnika in naj v zvezi s tem nikakor ne bi bili v njegovo škodo. Dejstvo, da dokazno breme nosi potrošnik na podlagi člena 164(1) zakonika o civilnem postopku, naj bi bilo namreč značilno za postopke ustavitve ali omejitve prisilne izvršbe, tako da naj notarska javna listina ne bi otežila dokaznega bremena za potrošnika.

36 Kljub temu naj bi druga sodišča, razen Kúria (vrhovno sodišče), presodila, da je na podlagi takega pogoja mogoče dokazno breme prevaliti v škodo potrošnika.

37 Poleg tega predložitveno sodišče navaja, da bi bilo pogoj iz postopka v glavni stvari mogoče šteti za pogoj v smislu točke 1(m) Priloge k Direktivi 93/13, katerega cilj ali učinek je, da se prodajalcu ali ponudniku prizna pravica, da določi, ali je dobavljeno blago ali opravljena storitev v skladu z določbami pogodbe, ali da se mu prizna izključna pravica razlage katerega koli pogodbenega pogoja.

38 V teh okoliščinah je Fővárosi Ítélőtábla (deželno pritožbeno sodišče v Budimpešti, Madžarska) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:

„1. Ali je točko 1(q) Priloge k Direktivi [93/13] treba razlagati tako, da se z njo, kot določbo Unije, ki ima značaj pravila javnega reda, na splošno prepoveduje – s čimer je naknadna analiza nepotrebna – da bi posojilodajalec potrošniku v pogodbo vsilil pogodbeni pogoj, ki je bodisi splošni pogoj poslovanja bodisi pogoj, o katerem se stranki ne dogovorita posamično, katerega namen ali učinek je, da prevali dokazno breme?

2. Če je treba na podlagi točke 1(q) Priloge k Direktivi [93/13] ugotoviti namen ali učinek pogodbene določbe, ali je treba šteti, da je uveljavljanje pravic potrošnikov onemogočeno s takim pogodbenim pogojem,

– na podlagi katerega potrošnik utemeljeno domneva, da mora pogodbo izpolniti v celoti, skupaj z vsemi pogodbenimi pogoji, na način in v obsegu, kot ju določa posojilodajalec, tudi takrat, ko je dolžnik prepričan, da terjatve posojilodajalca delno ali v celoti niso dolgovane, ali

– katerega učinek je, da omeji ali prepreči dostop potrošnika do tistega sredstva za razrešitev spora, ki temelji na enakopravnem pogajanju, ker je dovolj, da se posojilodajalec sklicuje na ta pogodbeni pogoj in s tem reši spor?

3. Če je o nedovoljenosti pogodbenih pogojev, ki so navedeni v Prilogi k Direktivi [93/13], treba odločiti glede na merila iz člena 3(1) te direktive: ali zahtevo po jasnosti in razumljivosti iz člena 5 iste direktive izpolnjuje tisti pogodbeni pogoj, ki vpliva na odločitev potrošnika v zvezi z izpolnjevanjem pogodbe, z rešitvijo spora s posojilodajalcem po sodni ali izvensodni poti ali z uveljavljanjem njegovih pravic, in ki kljub slovnični razumljivosti povzroči take pravne učinke, ki se lahko ugotovijo šele z razlago nacionalne zakonodaje, o kateri ob sklenitvi pogodbe ni bilo enotne sodne prakse, ta praksa pa se v poznejših letih prav tako ni poenotila?

4. Ali je treba točko 1(m) Priloge k Direktivi [93/13] razlagati tako, da je pogodbeni pogoj, o katerem se stranki nista posamično dogovorili, lahko nepošten tudi, kadar tisti stranki, ki sklene pogodbo s potrošnikom, daje pravico, da enostransko presodi, ali je potrošnikovo izpolnjevanje pogodbe v skladu z določbami pogodbe, in kadar potrošnik ta pogoj prizna kot obvezujoč, še preden sta pogodbenici sploh izpolnili kakršno koli obveznost?“

Vprašanja za predhodno odločanje

Dopustnost vprašanj

39 Banka se sklicuje na nedopustnost postavljenih vprašanj, ker so v bistvu hipotetična. V zvezi s prvima dvema vprašanjema banka trdi, da predložitveno sodišče izhaja iz napačne predpostavke, da se na podlagi pogoja iz postopka v glavni stvari dokazno breme prevali na potrošnika. Poleg tega naj na podlagi tega pogoja ne bi bilo mogoče omejiti potrošnikove pravice do sprožitve pravnega postopka ali do drugega pravnega sredstva. Zato naj se točka 1(q) Priloge k Direktivi 93/13 v postopku v glavni stvari ne bi uporabljala. V zvezi s tretjim vprašanjem banka trdi, da je bila sodna praksa v zvezi s pogoji, kot je ta iz postopka v glavni stvari, enotna ob sklenitvi kreditne pogodbe, saj je Kúria (vrhovno sodišče) večkrat razsodilo, da taki pogoji ne spreminjajo pravic ali obveznosti potrošnika glede na veljavna pravila nacionalnega prava. Nazadnje, glede četrtega vprašanja banka trdi, da se točka 1(m) Priloge k Direktivi 93/13 ne uporablja za pogoj iz postopka v glavni stvari, saj ta prodajalcu ali ponudniku ne daje pravice, da določi, ali je potrošnikovo ravnanje v skladu z določbami kreditne pogodbe.

40 Uvodoma je treba opozoriti, da v skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča za vprašanja v zvezi z razlago prava Unije, ki jih nacionalna sodišča postavijo v pravnem in dejanskem okviru, ki so ga pristojna opredeliti sama in katerega pravilnosti Sodišče ne preizkuša, velja domneva upoštevnosti. Sodišče lahko zavrne odločanje o predlogu, ki ga vloži nacionalno sodišče, le, če je očitno, da zahtevana razlaga prava Unije nima nikakršne zveze z dejanskim stanjem ali predmetom spora o glavni stvari, če gre za hipotetičen problem ali če Sodišče nima na voljo potrebnih dejanskih in pravnih elementov, da bi lahko koristno odgovorilo na postavljena vprašanja (sodba z dne 20. septembra 2018, OTP Bank in OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, točka 37 in navedena sodna praksa).

41 Kot je navedel tudi generalni pravobranilec v točki 37 sklepnih predlogov, v zvezi s tem iz predloga za sprejetje predhodne odločbe ne izhaja očitno, da se primeri, ki jih navaja predložitveno sodišče, ne ujemajo s položajem iz postopka v glavni stvari.

42 Poleg tega je treba poudariti, da v okviru postopka, določenega v členu 267 PDEU, ki temelji na jasni delitvi nalog med nacionalnimi sodišči in Sodiščem, vsakršna presoja dejstev in nacionalnega prava spada med pristojnosti nacionalnega sodišča (glej v tem smislu sodbo z dne 27. februarja 2019, Associação Peço a Palavra in drugi, C-563/17, EU:C:2019:144, točka 36 ter navedena sodna praksa). Zato mora v obravnavanem primeru le predložitveno sodišče presoditi pomen in obseg pogoja iz postopka v glavni stvari.

43 Iz navedenega izhaja, da so vprašanja za predhodno odločanje dopustna.

Prvo vprašanje

44 Predložitveno sodišče s prvim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 3(3) Direktive 93/13 v povezavi s točko 1(q) Priloge k tej direktivi razlagati tako, da na splošno in brez dodatnega preizkusa opredeljuje kot nepošten pogodbeni pogoj, o katerem se stranki nista posamično dogovorili in katerega cilj ali učinek je, da se dokazno breme prevali na potrošnika.

45 Iz besedila člena 3(3) Direktive 93/13 izhaja, da Priloga k tej direktivi vsebuje okvirni in neizčrpni seznam pogojev, ki jih je mogoče šteti za nepoštene. Kot je Sodišče že razsodilo, Priloga k Direktivi 93/13 sicer vsebuje bistveni element, s katerim lahko pristojno sodišče utemelji presojo nepoštenosti pogoja (glej v tem smislu sklep z dne 3. aprila 2014, Sebestyén, C-342/13, EU:C:2014:1857, točka 32 in navedena sodna praksa). Vendar ni sporno, da pogoja, ki je naveden na seznamu iz navedene priloge, ni treba nujno šteti za nepoštenega in, obratno, da se pogoj, ki tam ni naveden, lahko kljub temu šteje za nepošten (glej v tem smislu sodbo z dne 7. maja 2002, Komisija/Švedska, C-478/99, EU:C:2002:281, točka 20).

46 Iz tega izhaja, da mora nacionalno sodišče pri pogodbenem pogoju v skladu s členom 3(1) in (3) Direktive 93/13 v povezavi s točko 1(q) Priloge k tej direktivi preveriti, ali ta pogoj v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika ustvarja znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank.

47 V skladu s členom 8 Direktive 93/13 pa lahko države članice na področju, ki ga ureja ta direktiva, sprejmejo ali ohranijo najstrožje določbe, ki so združljive s Pogodbo, da bi zagotovile najvišjo stopnjo varstva potrošnikov. Tako lahko države članice načeloma prosto razširijo varstvo iz člena 3(1) in (3) te direktive v povezavi s točko 1 Priloge k navedeni direktivi, s tem da na splošno razglasijo za nepoštene splošne pogoje, ki so našteti v tej točki, ne da bi se pri tem zahteval dodaten preizkus v skladu z merili iz člena 3(1) Direktive 93/13.

48 Iz spisa, predloženega Sodišču, izhaja – kar pa mora preveriti predložitveno sodišče – da se v skladu z madžarskim pravom pogoji iz točke 1(q) Priloge k Direktivi 93/13 dejansko štejejo za nepoštene, in to ne da bi bil potreben dodaten preizkus. Če je tako, mora predložitveno sodišče še ugotoviti, ali pogoj iz postopka v glavni stvari spada na področje uporabe člena 1(1)(j) vladne uredbe.

49 Glede na navedeno je treba na prvo vprašanje odgovoriti, da je treba člen 3(3) Direktive 93/13 v povezavi s točko 1(q) Priloge k tej direktivi razlagati tako, da pogodbenega pogoja, o katerem se stranki nista posamično dogovorili in katerega cilj ali učinek je ta, da se dokazno breme prevali na potrošnika, ne opredeljuje na splošno in brez dodatnega preizkusa kot nepoštenega.

Drugo vprašanje

50 Predložitveno sodišče želi z drugim vprašanjem v bistvu izvedeti, ali je treba člen 3(3) Direktive 93/13 v povezavi s točko 1(q) Priloge k tej direktivi razlagati tako, da se nanaša na pogoj, katerega cilj ali učinek je, prvič, da potrošnik utemeljeno domneva, da mora izpolniti vse svoje pogodbene obveznosti, tudi če meni, da nekaterih storitev ni treba plačati, in drugič, da se omeji potrošnikova pravica do sprožitve pravnega postopka ali drugega pravnega sredstva, kadar je preostali znesek, ki ga dolguje na podlagi pogodbe, ugotovljen z notarsko listino, ki ima posebno dokazno moč in ki upniku omogoča, da konča spor.

51 Iz besedila točke 1(q) Priloge k Direktivi 93/13 je razvidno, da se ta točka nanaša na pogoje, katerih cilj ali učinek je izključitev ali omejitev potrošnikove pravice do sprožitve pravnega postopka ali drugega pravnega sredstva.

52 Sodišče je glede pogojev, ki lahko spadajo pod točko 1(q) Priloge k Direktivi 93/13 v povezavi s členom 3(1) iste direktive že razsodilo, da mora predložitveno sodišče preučiti, ali in – odvisno od primera – koliko zadevni pogoj odstopa od veljavnih pravil, kadar med strankama ni dogovora, tako da potrošniku glede na postopkovna sredstva, ki so mu na voljo, oteži dostop do sodišča in uresničevanje njegove pravice do obrambe (glej v tem smislu sodbo z dne 14. marca 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, točka 75).

53 Iz tega izhaja, da pogoj, ki potrošnika ne more postaviti v pravni položaj, ki je manj ugoden od tistega, ki ga določa veljavno nacionalno pravo, ne spada pod točko 1(q) Priloge k Direktivi 93/13 v povezavi s členom 3(1) te direktive. Točka 1(q) te priloge se torej nanaša na pogoje, ki imajo pravne posledice, ki se lahko določijo objektivno. Te ugotovitve ne spremeni dejstvo, da bi vstavitev takšnega pogoja v pogodbo potrošniku lahko dajala vtis, da so pravna sredstva omejena in da mora zato izpolniti vse obveznosti iz pogodbe, saj zadevni pogoj ne vpliva na njegov pravni položaj ob upoštevanju veljavne nacionalne zakonodaje.

54 Predložitveno sodišče meni, da v obravnavanem primeru pogoj iz postopka v glavni stvari izraža zlasti možnost, da upnik, kot je določen z madžarskim pravom, v primeru resne kršitve pogodbenih obveznosti s strani potrošnika sproži prisilno izvršitev plačila zneska, ki ga dolguje potrošnik na podlagi notarske listine, ki vsebuje potrdilo o izvršljivosti. To sodišče prav tako navaja, da lahko dolžnik začne postopek za ustavitev ali omejitev prisilne izvršbe.

55 V zvezi s tem poenostavljenim postopkom prisilne izvršbe je bilo v točki 60 sodbe z dne 1. oktobra 2015, ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637), poudarjeno, da lahko potrošnik po eni strani na podlagi člena 209/A(1) civilnega zakonika vloži tožbo za izpodbijanje veljavnosti pogodbe in po drugi strani na podlagi člena 369 zakonika o civilnem postopku začne postopek za ustavitev ali omejitev prisilne izvršbe. V okviru tega zadnjenavedenega postopka lahko potrošnik v skladu s členom 370 zakonika o civilnem postopku predlaga odlog prisilne izvršitve pogodbe.

56 V teh okoliščinah je očitno – kar pa mora preveriti predložitveno sodišče – da pogoj iz postopka v glavni stvari ne spremeni pravnega položaja potrošnika, saj ne izključuje in ne omejuje njegove pravice do sprožitve pravnega postopka ali drugega pravnega sredstva v smislu točke 1(q) Priloge k Direktivi 93/13.

57 Po drugi strani pa lahko pogoj, na podlagi katerega lahko upnik enostransko konča vsak spor – pri čemer je preostali dolgovani znesek na podlagi računovodskih podatkov banke določen z notarsko listino, ki jo notar lahko opremi s potrdilom o izvršljivosti – spada pod točko 1(q) Priloge k Direktivi 93/13. Če ima namreč na podlagi takega pogoja prodajalec ali ponudnik pravico dokončno rešiti morebitne spore v zvezi s pogodbenimi obveznostmi, je izključena ali omejena potrošnikova pravica do sprožitve pravnega postopka ali drugega pravnega sredstva v smislu navedene določbe.

58 Vendar je, kot je bilo navedeno v točki 54 te sodbe, očitno, da na podlagi pogoja iz postopka v glavni stvari ni mogoče izključiti ali omejiti sprožitve pravnega postopka ali drugega pravnega sredstva ob upoštevanju postopkovnih pravil, določenih z veljavnim madžarskim pravom, kar pa mora preveriti predložitveno sodišče.

59 Glede tega je treba opozoriti, da je Sodišče že razsodilo, da je treba člen 6(1) in člen 7(1) Direktive 93/13 razlagati tako, da ne nasprotujeta nacionalni zakonodaji, na podlagi katere je notarju, ki je ob upoštevanju formalnih zahtev sestavil javno listino v zvezi s pogodbo med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom, omogočeno, da navedeno listino opremi s potrdilom o izvršljivosti ali da zavrne njegovo razveljavitev, čeprav v nobenem trenutku ni bilo preverjeno, ali so pogoji navedene pogodbe nepošteni, vendar le, če postopkovna pravila glede pravnih sredstev, ki so določena z nacionalnim pravom, v okoliščinah konkretne zadeve potrošniku zagotavljajo učinkovito sodno varstvo, kar mora preveriti nacionalno sodišče (glej v tem smislu sodbo z dne 1. oktobra 2015, ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, točki 64 in 65).

60 Glede na navedeno je treba na drugo vprašanje odgovoriti, da je treba člen 3(3) Direktive 93/13 v povezavi s točko 1(q) Priloge k tej direktivi razlagati tako, da, prvič, se ne nanaša na pogoj, katerega cilj ali učinek je, da potrošnik utemeljeno domneva, da mora izpolniti vse svoje pogodbene obveznosti, tudi če meni, da nekaterih storitev ni treba plačati, saj se na podlagi tega pogoja ob upoštevanju veljavne nacionalne ureditve pravni položaj potrošnika ne spremeni, in drugič, se nanaša na pogoj, katerega cilj ali učinek je ta, da se omeji potrošnikova pravica do sprožitve pravnega postopka ali drugega pravnega sredstva, kadar je preostali dolgovani znesek določen z notarsko listino, ki ima posebno dokazno moč, kar upniku omogoča, da enostransko in dokončno konča spor.

Tretje vprašanje

61 Predložitveno sodišče želi s tretjim vprašanjem v bistvu izvedeti, ali je treba člen 5 Direktive 93/13 razlagati tako, da ta določba zahteva, da mora prodajalec ali ponudnik predložiti dodatne informacije v zvezi s pogojem, ki je sestavljen jasno, vendar katerega pravne učinke je mogoče določiti le z razlago določb nacionalnega prava, ki niso predmet enotne sodne prakse.

62 Najprej je treba opozoriti, da v skladu s sodno prakso Sodišča zahteva po preglednosti pogodbenih pogojev, na katero je opozorjeno med drugim v členu 5 Direktive 93/13, ne vključuje le tega, da je zadevni pogoj za potrošnika slovnično razumljiv, ampak tudi, da lahko potrošnik na podlagi natančnih in razumljivih meril oceni ekonomske posledice, ki iz tega zanj izhajajo (glej v tem smislu sodbi z dne 30. aprila 2014, Kásler in Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, točka 75, in z dne 9. julija 2015, Bucura, C-348/14, neobjavljena, EU:C:2015:447, točka 55).

63 S to sodno prakso se v bistvu zahteva, da so mehanizmi za izračun dolga in zneska, ki ga mora vrniti potrošnik, pregledni in razumljivi ter da po potrebi prodajalec ali ponudnik za to predloži dodatne informacije (glej v tem smislu sodbo z dne 20. septembra 2017, Andriciuc in drugi, C-186/16, EU:C:2017:703, točka 51).

64 Sodišče je prav tako glede zahteve po preglednosti v zvezi z ekonomskimi posledicami za potrošnika, ki izhajajo iz pogodbe, razsodilo, da če nekatere vidike metode spreminjanja stroškov, povezanih s storitvijo, ki jo je treba zagotoviti, določajo kogentni zakonski ali drugi predpisi v smislu člena 1(2) Direktive 93/13 ali če navedene določbe določajo, da ima potrošnik pravico odpovedati pogodbo, je bistveno, da ga prodajalec ali ponudnik o teh določbah obvesti (glej v tem smislu sodbo z dne 26. aprila 2012, Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, točka 29).

65 Poleg tega je Sodišče – v drugih okoliščinah – glede pogoja, ki določa uporabo prava države, kjer ima prodajalec sedež, razsodilo, da mora ta načeloma potrošnika seznaniti z obstojem kogentnih zakonskih določb, kot je člen 6(2) Uredbe (ES) št. 593/2008 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. junija 2008 o pravu, ki se uporablja za pogodbena obligacijska razmerja (Rim I) (UL 2008, L 177, str. 6), ki določa, da izbira veljavnega prava potrošnika ne sme prikrajšati za zaščito, ki mu jo zagotavljajo določbe, od katerih po pravu, ki bi se uporabljalo, če izbire ne bi bilo, ni dovoljeno odstopati z dogovorom (glej v tem smislu sodbo z dne 28. julija 2016, Verein für Konsumenteninformation, C-191/15, EU:C:2016:612, točka 69).

66 Vendar iz sodne prakse, navedene v točkah 64 in 65 te sodbe, ne izhaja, da mora prodajalec ali ponudnik potrošnika pred sklenitvijo pogodbe seznaniti tudi s splošnimi postopkovnimi določbami nacionalnega prava svoje države rezidentstva, kot so določbe o porazdelitvi dokaznega bremena in s tem povezane sodne prakse.

67 V postopku v glavni stvari zlasti ne gre za vprašanje pogoja o izbiri prava, ki se uporabi, s katerim je izbrano pravo države članice, v kateri ima prodajalec ali ponudnik sedež, medtem ko potrošnik prebiva v drugi državi članici. V zvezi s takim položajem je iz Direktive 93/13, kot potrjuje zlasti njena peta uvodna izjava, razvidno, da zakonodajalec Unije domneva, da potrošnik ne pozna pravnih pravil, ki v drugih državah članicah, ki ni njegova, urejajo pogodbe o prodaji blaga ali ponujanju storitev.

68 V nasprotju z zadevami, v katerih so bile izdane sodbe, navedene v točkah 64 in 65 te sodbe, se zadeva iz postopka v glavni stvari ne nanaša na obveznost prodajalca ali ponudnika, da potrošnika seznani z obstojem kogentnih določb mednarodnega zasebnega prava. Ta zadeva se ne nanaša niti na obveznost prodajalca ali ponudnika, da potrošnika obvesti o kogentnih določbah, na podlagi katerih se lahko znesek, ki ga mora plačati potrošnik, razlikuje, in ki imajo zato neposreden učinek na ekonomske posledice za potrošnika, ki izhajajo iz pogodbe. V postopku v glavni stvari pa gre za vprašanje seznanitve potrošnika, ki naj bi se nanašala na obstoj splošnih postopkovnih določb o porazdelitvi dokaznega bremena in o njihovi razlagi v sodni praksi na dan sklenitve pogodbe.

69 V takih okoliščinah bi naložitev obveznosti prodajalcu ali ponudniku, da potrošnika seznani z obstojem splošnih postopkovnih določb in sodne prakse v zvezi s tem, presegala tisto, kar bi bilo od prvonavedenega mogoče razumno pričakovati v okviru zahteve po preglednosti.

70 Glede na navedeno je treba na tretje vprašanje odgovoriti, da je treba člen 5 Direktive 93/13 razlagati tako, da ne zahteva, da mora prodajalec ali ponudnik predložiti dodatne informacije v zvezi s pogojem, ki je sestavljen jasno, vendar katerega pravne učinke je mogoče dokazati le z razlago določb nacionalnega prava, ki niso predmet enotne sodne prakse.

Četrto vprašanje

71 Predložitveno sodišče s četrtim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 3(3) Direktive 93/13 v povezavi s točko 1(m) Priloge k tej direktivi razlagati tako, da se nanaša na pogodbeni pogoj, na podlagi katerega lahko prodajalec ali ponudnik enostransko presodi, ali je bila obveznost potrošnika izpolnjena v skladu s pogodbo.

72 Točka 1(m) Priloge k Direktivi 93/13 se nanaša na pogoje, katerih predmet ali učinek je dati prodajalcu ali ponudniku pravico, da določi, ali so dobavljeno blago ali opravljene storitve v skladu z določili pogodbe, ali mu dati izključno pravico razlage katerega koli pogodbenega pogoja.

73 Ker je načeloma prodajalec ali ponudnik tisti, ki deluje kot prodajalec ali ponudnik storitev, je treba to določbo obravnavati, kot da se nanaša na pogoje, na podlagi katerih lahko prodajalec ali ponudnik v primeru pritožbe ali izpodbijanja s strani potrošnika, ki se nanaša na opravljeno storitev ali dobavljeno blago, enostransko določi, ali je njegova lastna storitev v skladu s pogodbo.

74 Ni namreč sporno, da se točka 1(m) Priloge k Direktivi 93/13 ne sklicuje na obveznosti potrošnika, ki izhajajo iz pogodbe, temveč samo na obveznosti prodajalca ali ponudnika. Tako se ta določba ne nanaša na pogoje, na podlagi katerih bi prodajalec ali ponudnik lahko enostransko presodil, ali je potrošnikova nasprotna dajatev, ki sestoji iz amortizacije dolga in plačila s tem povezanih stroškov, izpolnjena v skladu s pogodbo.

75 Glede na navedeno je treba na četrto vprašanje odgovoriti, da je treba člen 3(3) Direktive 93/13 v povezavi s točko 1(m) Priloge k tej direktivi razlagati tako, da se ne nanaša na pogodbeni pogoj, na podlagi katerega lahko prodajalec ali ponudnik enostransko presodi, ali je bila obveznost potrošnika izpolnjena v skladu s pogodbo.

Stroški

76 Ker je ta postopek za stranki v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (tretji senat) razsodilo:

1. **Člen 3(3) Direktive Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah v povezavi s točko 1(q) Priloge k tej direktivi je treba razlagati tako, da pogodbenega pogoja, o katerem se stranki nista posamično dogovorili in katerega cilj ali učinek je ta, da se dokazno breme prevali na potrošnika, ne opredeljuje na splošno in brez dodatnega preizkusa kot nepoštenega.**

2. **Člen 3(3) Direktive 93/13 v povezavi s točko 1(q) Priloge k tej direktivi je treba razlagati tako, da, prvič, se ne nanaša na pogoj, katerega cilj ali učinek je, da potrošnik utemeljeno domneva, da mora izpolniti vse svoje pogodbene obveznosti, tudi če meni, da nekaterih storitev ni treba plačati, saj se na podlagi tega pogoja ob upoštevanju veljavne nacionalne ureditve pravni položaj potrošnika ne spremeni, in drugič, se nanaša na pogoj, katerega cilj ali učinek je ta, da se omeji potrošnikova pravica do sprožitve pravnega postopka ali drugega pravnega sredstva, kadar je preostali dolgovani znesek določen z notarsko listino, ki ima posebno dokazno moč, kar upniku omogoča, da enostransko in dokončno konča spor.**

3. **Člen 5 Direktive 93/13 je treba razlagati tako, da ne zahteva, da mora prodajalec ali ponudnik predložiti dodatne informacije v zvezi s pogojem, ki je sestavljen jasno, vendar katerega pravne učinke je mogoče določiti le z razlago določb nacionalnega prava, ki niso predmet enotne sodne prakse.**

4. **Člen 3(3) Direktive 93/13 v povezavi s točko 1(m) Priloge k tej direktivi je treba razlagati tako, da se ne nanaša na pogodbeni pogoj, na podlagi katerega lahko prodajalec ali ponudnik enostransko presodi, ali je bila obveznost potrošnika izpolnjena v skladu s pogodbo.**

Podpisi